

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В.В. Биба, кандидат технічних наук. П.В. Махічева.
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Биба В.В., 2017.

© Махічева П.В., 2017.

Стаття отримана редакцією 08.10.2017 р.

Вступ. У сучасних умовах розвитку країни важливим завданням для забезпечення ефективної діяльності національних товаровиробників стає мобілізація наявних резервів. Одним із заходів, що може цьому сприяти, виступає раціональне використання всіх видів ресурсів, що є у розпорядженні підприємства.

Огляд останніх джерел досліджень та публікацій. Теоретичну основу поняття матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств досліджували такі вчені, як В.П. Мертенс, А.А. Чалий та С.І. Тарасенко, Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик, П.П. Руснак, В.В. Жебка, М.М. Рудий, А.А. Чалий та інші.

Як стверджують В.П. Мертенс, А.А. Чалий та С.І. Тарасенко, «матеріально-технічна база сільського господарства являє собою сукупність речових елементів і енергії, за допомогою яких люди створюють сільськогосподарську продукцію» [2]. Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик під матеріально-технічною базою розуміють сукупність усіх матеріальних умов здійснення процесу виробництва в поєднанні з його технологією в галузях і підрозділах аграрного підприємства [2]. На думку П.П. Руснака, В.В. Жебки, М.М. Рудого та А.А. Чалого, матеріально-технічною базою сільського господарства є «сукупність 16 матеріальних і природних ресурсів, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції» [3]

Зазначимо, що у нормативно-правових документах, які регулюють правовідносини щодо формування та використання матеріально-технічної бази сільського господарства, застосовуються різні терміни: «виробничо-технічне забезпечення», «матеріально-технічне забезпечення», «матеріально-технічне постачання», «інженерно-технічне забезпечення». Чітко визначене поняття «матеріально-технічна база» не закріплене на законодавчому рівні.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень, розроблення науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства та перспектив її розвитку.

Основний матеріал і результати. Важливу роль у розвитку аграрного сектора відіграє наявність капіталу. Від технічного забезпечення галузі значною мірою залежить ефективність використання земельних ресурсів, кількісні та якісні показники діяльності агрофірм. Підприємство, яке не оснащено новітньою технікою й не використовує передові технології, не спроможне пропонувати конкурентоспроможну продукцію як за якістю, так і ціною. Світовий досвід доводить, що більше 80% зростання ВВП забезпечується технологічними нововведеннями, що здійснюється через технічне оснащення виробництва [1].

Матеріально-технічна база сільського господарства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються у сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. У складі матеріально-технічної бази с/г підприємств найважливішу роль відіграють засоби виробництва. До них належать:

- земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва;
- трактори, мотори комбайнів, автомобілі, стаціонарні двигуни, електросилові установки та робоча худоба;
- сільськогосподарські машини і знаряддя, обладнання тваринницьких ферм і машини для приготування кормів, інші робочі машини, які застосовуються в сільськогосподарському виробництві, електромережі, водопроводах;
- виробничі приміщення та споруди, транспортні засоби і дороги;
- продуктивна худоба та птиця;

– корми, насіння, органічні й мінеральні добрива, засоби хімізації рослинництва і тваринництва, а також інші засоби виробництва в аграрних підприємствах [4].

Слід зазначити, що існуючі у науковій літературі підходи стосовно переліку складових матеріально-технічної бази сільського господарства суттєво не відрізняються. Зокрема, О.Ф. Лопатіна, С.В. Фраєр, Н.В. Карпова стверджують, що «сукупність засобів виробництва, які входять до складу матеріально-технічної бази сільського господарства, включає земельні ресурси, силові та робочі машини, технічне обладнання, іригаційні та осушувальні споруди і системи, транспортні засоби, виробничі будівлі та споруди, худобу, багаторічні насадження, насіння, корми, хімічні засоби» [5].

Автори П.П. Руснак, В.В. Жебка, М.М. Рудий, А.А. Чалий зазначають, що за натурально-речовою ознакою до складу матеріально-технічної бази сільського господарства входять «будівлі, споруди, силові та робочі машини, обладнання, передавальні пристрої, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження, меліоративні споруди, а також насіння, корми, паливо, мастильні матеріали, засоби захисту рослин і тварин, добрива, запасні частини та ін.» [3].

Економічна суть матеріально-технічних ресурсів полягає у тому, що вони, будучи оборотними фондами підприємства, повністю переносять свою вартість на новостворену продукцію сільського господарства. Їх вартість входить у загальні витрати на виробництво продукції. Матеріально-технічні ресурси беруть участь у процесі виробництва протягом одного виробничого циклу. Таким чином, вони потребують відшкодування на колишньому рівні при простому відтворенні або у збільшених розмірах при розширеному відтворенні. У процесі виробництва вони змінюють свою речову форму, що відрізняє їх від іншої групи виробничої бази – технічних ресурсів, які складають основні засоби підприємства. Так, посівний матеріал у процесі виробництва перетворюється під впливом природних, біологічних і ґрунтових факторів у рослини, а мінеральні добрива, внесені у ґрунт, перетворюються на різні поживні елементи, які створюють умови для формування рослин [6].

Стан матеріально-технічної бази сільського господарства України на сьогодні цілком обґрунтовано можна схарактеризувати як незадовільний і в кількісному, і в якісному плані, оскільки техніка фізично й морально застаріла, до того ж уже на час свого створення вона поступалася за класом, якістю, ефективністю роботи кращим зарубіжним зразкам.

Рівень розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств визначається, головним чином, ступенем насичення її основними виробничими засобами. Від ступеня забезпеченості ними й ефективності їх використання залежать рівень і темпи зростання виробництва сільськогосподарської продукції, її рентабельність. Розглянемо та проаналізуємо динаміку наявності основних засобів сільськогосподарських підприємств України та їх знос (табл. 1).

Таблиця 1

Наявність і стан основних засобів сільського господарства України

Рік	Вартість, млн. грн	Знос, %
1	2	3
2014	104936	38,8
2015	128516	38,9
2016	169711	37,3

Виходячи з даних, наведених у таблиці 1 можемо говорити про позитивну динаміку нарощування основних засобів у сільському господарстві України. Проте їх вартість збільшується не через кількісний фактор, а через вартісний. Так, у 2013 році середня вартість трактора складала 550000 грн., у 2014 – 717000 грн., у 2015 – 1260000 грн., а у 2016 – 1500000 грн.

Крім того енергетичні потужності с/г техніки на підприємствах показують негативну динаміку (рис. 1). Першопричиною такої тенденції може бути високий рівень зносу машин, що залишається у користуванні підприємств (табл. 1).

У теперішній ситуації аграрні підприємства неспроможні забезпечити навіть простого відтворення виробничого процесу, хоча МТБ повинна розвиватися за законом розширеного відтворення. Різкий спад інвестиційної діяльності аграрних підприємств обумовив зниження фондозабезпеченості, технічної та енергетичної оснащеності [7].

Сучасне сільськогосподарське виробництво базується на технологіях обробітку ґрунту, виробництва сільськогосподарських культур і продукції тваринництва, що вимагають застосування великої кількості різних машин і устаткування. Сукупність різних сільськогосподарських машин, необхідних для виконання механізованих робіт у сільськогосподарському виробництві, формує його

машинно-тракторний парк. Машинно-тракторний парк – найважливіша складова частина матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Розглянемо наявність машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств України (табл. 2).

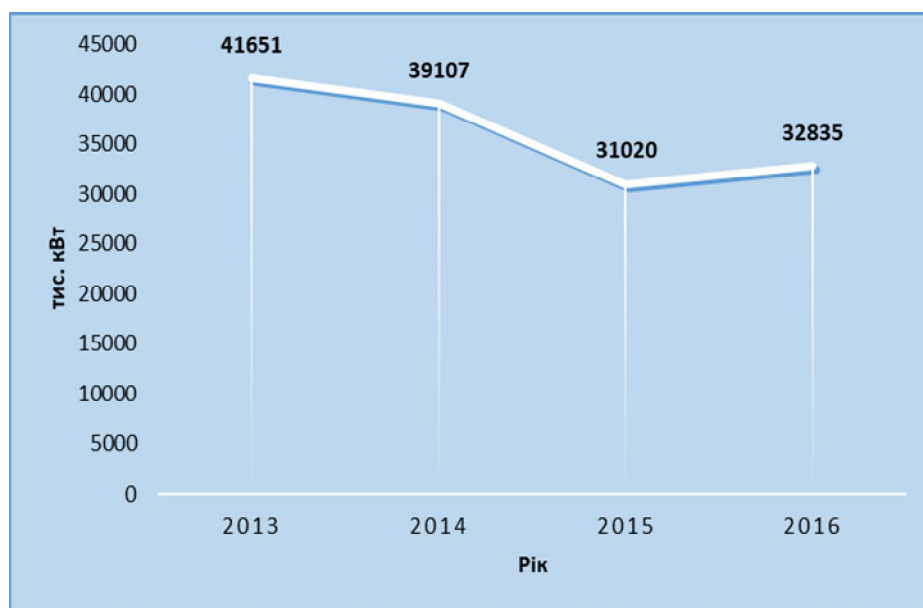

Рис. 1. Енергетичні потужності с/г техніки України

Таблиця 2

Наявність основних видів сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах України у 2013 – 2015 роках (складено авторами на основі відомостей [8])

Сільськогосподарська техніка, шт.	Роки			Відхилення	
	2013	2014	2015	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.
1	2	3	4	5	6
Трактори всіх марок, включаючи ті, на яких змонтовані машини	140541	130811	127852	-9730	-2959
у тому числі					
трактори всіх марок без тих, на котрих змонтовані машини	129341	120638	118457	-8703	-2181
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	96112	87307	83567	-8805	-3740
Тракторні причепа	57069	52176	49004	-4893	-3172
Сівалки всіх видів	69481	65596	65492	-3885	-104
Картоплесаджалки	1961	1689	1631	-272	-58
Дощувальні машини	3593	3723	3815	130	92
Сінокосарки тракторні	8294	8014	7892	-280	-122
Жатки валкові	14255	13485	13595	-770	110
Комбайни:					
зернозбиральні	29364	27196	26735	-2168	-461
кукурудзозбиральні	1995	1784	1634	-211	-150
кормозбиральні	5948	5274	4982	-674	-292
льозбиральні	259	209	187	-50	-22
картоплезбиральні	1459	1276	1215	-183	-61
Бурякозбиральні машини (без машин для обрізання бурячиння)	3036	2747	2427	-289	-320

Доїльні установки та апарати	11026	10476	10232	-550	-244
Роздавачі кормів:					
для великої рогатої худоби	3871	3561	3484	-310	-77
для свиней	3616	3364	3452	-252	88
Транспортери для прибирання гною	33220	17244	16386	-15976	-858
Усього:	485100	435932	423582	-49168	-12350

З наведених даних бачимо, що протягом останнього часу кількість основних видів сільськогосподарської техніки на підприємствах України поступово зменшується. Така ситуація спричинена тим, що в ужитку залишається старіша техніка. Кількість зношеної техніки, яку щороку списують підприємства, значно перевищує кількість, що закуповується. Крім того, низький рівень її якості та надійності призводить до збільшення строків виконання механізованих робіт, річного та сезонного навантаження на машинно-тракторний парк і втрат сільськогосподарської продукції.

Вітчизняні енергетичні засоби та сільськогосподарські машини відстають від світових аналогів на 2 – 3 покоління, у них вищі витрати пального на одиницю потужності й на одиницю роботи, параметри продуктивності нижчі на 20 – 40%, а по окремих машинах – у кілька разів. Вітчизняна техніка вимагає більших трудовитрат на обслуговування, тут вищі експлуатаційні витрати на одиницю роботи, вона більш матеріаломістка. Умови праці на вітчизняних тракторах і комбайнах менш комфортні й безпечні, ніж на зарубіжних аналогах.

Одним із напрямів поліпшення стану матеріально-технічної бази сільського господарства України є поповнення технікою вітчизняного виробництва або імпортною [9].

Українські заводи – виробники сільськогосподарської техніки перебувають у складному фінансово-економічному становищі. Найбільшою кількістю інформаційних приводів може «похвалитися» найбільший вітчизняний виробник сільгосптехніки – Харківський тракторний завод. Проте у 2015 році ХТЗ випустив близько 1600 тракторів. Це на 400 одиниць менше, ніж планувалося. Чистий прибуток склав менше 40 млн грн, що в 11 разів гірше від показника роком раніше.

Таким чином українським аграріям необхідно закуповувати імпортну техніку, яка є потужнішою та якіснішою.

Останнім часом основними тенденціями щодо імпорту сільськогосподарської техніки в Україну стали такі:

- зростання продажів зернозбиральних комбайнів (у доларовому еквіваленті було імпортовано на 51,2 млн доларів, на 3,4% більше, ніж у першому півріччі 2014 року). На руку дилерам зіграв високий урожай ранніх культур – перед початком жнив в Україні аграрії говорили про дефіцит зернозбиральної техніки. Крім того, купівельну активність проявили господарства із земельним банком 1,5 – 3 тис. га. Вони показали вищу рентабельність порівняно з агрохолдингами, отримавши ресурси для інвестицій у виробництво;

- збільшення частки потриманих машин. Їх імпорт в основних сегментах у першому півріччі 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 року в доларовому еквіваленті збільшився на 15% (до 27,6 млн дол.), у кількісному – на 53%. Це рекордне зростання «б/в-сегмента» в Україні за останні 10 років;

- скорочення кількості кредитних і лізингових угод. Якщо у 2014 році в кредит і лізинг продавали кожну третю одиницю техніки, то у 2015 році – кожну десяту. Сільгоспмашини аграрії здебільшого купували за готівку. Дилери в боротьбі за клієнта пропонували різні схеми розстрочення платежів. Зріс інтерес і до альтернативних схем: операційного лізингу, обміну потриманої техніки на нову (трейд-ин), обміну техніки на зерно [10].

Проте наприкінці 2015 року відбулася довгоочікувана подія – Мінекономрозвитку повідомило про рішення відмовитись у 2016 році від сертифікації імпоротної техніки. Для постачальників це означає скорочення часу та бюрократичних процедур щодо ввезення сільгоспмашин. Для аграріїв – зниження кінцевих цін, адже адміністрування процесу сертифікації несло для виробників та імпортерів додаткові витрати. За оцінками шведського Väderstad, процедура сертифікації коштувала 5 тисяч євро плюс оплата візитів на завод представників органу сертифікації. Щорічний аудит обходиться в 3 тисячі євро за кожний візит. Сертифікацію замінить процедура підтвердження декларації відповідності технічним регламентам. Вона буде більш простою і не потребуватиме значних фінансових витрат. Відповідальність за неякісну техніку нестиме виробник.

Такі зміни призвели до того, що за перші 6 місяців 2016 року в Україну було імпортовано тракторів на суму 233 млн дол. США та ґрунтообробних машин на суму 123 млн дол. США, що перевищує аналогічні показники попереднього року у 2,7 та 2 рази відповідно.

На рисунку 2 наведено дані щодо закупівлі тракторів українськими сільськогосподарськими підприємствами протягом останніх років.

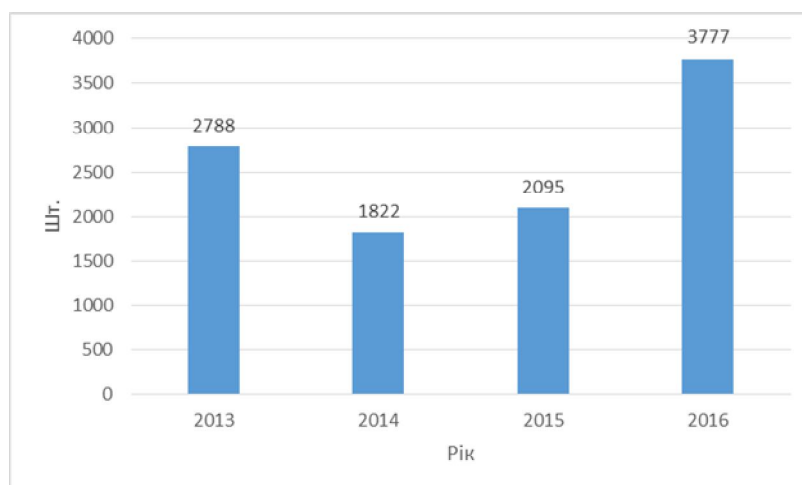

Рис. 3. Динаміка закупівлі тракторів українськими с/г підприємствами

Зростання імпорту тракторів та сільськогосподарського обладнання свідчить про поступову активізацію ринку сільськогосподарської техніки після падіння, що спостерігалось останні два роки і було викликане економічною нестабільністю в країні. Так, у 2015 році імпорт тракторів склав 230 млн дол. США та обладнання 131 млн дол. США, що є абсолютним антирекордом за останні п'ять років [11].

Висновки. Основними шляхами поліпшення забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою є: державне сприяння розвитку вітчизняного сільськогосподарського машино- і тракторобудування в кооперації з іноземними підприємствами, створення системи ремонтно-сервісного обслуговування та належної інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки і системи підготовки кадрів для роботи із сільськогосподарською технікою. Доцільним також є збільшення обсягу коштів на проведення наукових досліджень у сфері розроблення й удосконалення сільськогосподарських машин, обладнання і тракторів з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

Основою відновлення матеріально-технічної бази сільського господарства повинна бути реальна державна технічна політика та створення вітчизняного сільськогосподарського машинобудування за рахунок концентрації коштів на цьому напрямі, які можна одержати внаслідок переорієнтації фінансових потоків у країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костирко І.Г. АПК України: проблеми відтворення та оновлення основного капіталу / І.Г. Костирко, Т.І. Топішко // Економічний простір: зб. наук. праць. – 2008. – № 19. – С. 92 – 98.
2. Економіка підприємств: підручник / Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик. – К.: Знання, 2010. – 463 с.
3. Економіка сільського господарства / П.П. Руснак, В.В. Жебка, М.М. Рудий, А.А. Чалий; за ред. П.О. Руснака. – К.: Урожай, 2008. – 320 с.
4. Економіка і підприємництво, менеджмент / С.М. Рогач, Т.А. Гуцул, В.А. Ткачук та ін. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 714 с.
5. Економіка сільського господарства / О.Ф. Лопатина, С.В. Фраер, Н.В. Карпова и др.; под ред. О.Ф. Лопатиной. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 2002. – 367 с.
6. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н.М. Яркіна. – Київ: Ліра-К, 2015. – 498 с.
7. Львівський національний аграрний університет. Сучасні тенденції у формування матеріально-технічної бази сільського господарства України / Г. Черевко, О. Крунич, Р. Крунич – 2015.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Одеський державний аграрний університет. Особливості формування і використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. – О.П. Дяченко / Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. – Вип. № 55, 2015.

10. Аграрне інформаційне агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/>

11. Дайджест новин «BusinessViews» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://businessviews.com.ua/>

REFERENCES:

1. Kostirko I. G. and Topishko T. I. (2008) *APK Ukraini: problemi vidtvorennya ta onovlennya osnovnogo kapitalu* [AIC of Ukraine: problems of reproduction and renewal of fixed capital], Economic space: a collection of scientific works.

2. Gorbonos F.V., Cherevko G.V., Pavlenchik N.F., Pavlenchik A.O. (2010), *Ekonomika pidpriemstv* [The economy of enterprises], Znannya, Kyiv, Ukraine.

3. Rusnak P.P., Zhebka V.V., Rudij M.M., Chalij A.A. (2008), *Ekonomika silskogo gospodarstva* [Economics of Agriculture], Urozhai, Kyiv, Ukraine.

4. Rogach S.M., Gucul T.A., Tkachuk V.A. (2015), *Ekonomika i pidpriemnictvo, menedzhment* [Economics and entrepreneurship, management], Koprint, Kyiv, Ukraine.

5. Lopatina O.F., Fraer S.V., Karpova N.V. (2002), *Ekonomika selskogo khozyajstva* [Economy of Agriculture], 2nd edn, Kolos, Moscow, Russia

6. Yarkina N.M. (2015), *Ekonomika pidpriemstva* [Economy of enterprise], teach. guide, Lida-K, Kyiv, Ukraine

7. Cherevko G., Krupich O., Krupich R. (2015), *Suchasni tendencii u formuvannya materialno-technichnoi bazi silskogo gospodarstva Ukraini*, [Modern trends in the formation of the material and technical base of agriculture in Ukraine], Lvivskij nacionalnij agrarnij universitet, Ukraine

8. State Statistics Service of Ukraine. Official website [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Dyachenko O.P., (2015), *Osoblivosti formuvannya i vikoristannya materialno-technichnoi bazi silskogospodarskix pidpriemstv* [Features of the formation and use of material and technical base of agricultural enterprises], Odeskij derzhavnij agrarnij universitet, Ukraine

10. Аграрне інформаційне агентство. Official website [Online], available at: <http://agravery.com/>

11. Дайджест новин «BusinessViews». Official website [Online], available at: <http://businessviews.com.ua/>

УДК 339.188.4

В.В. Биба, кандидат технічних наук. **П.В. Махичева**, студентка. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України.** Розглянуто питання сучасного стану матеріально-технічної бази підприємств України. Установлено, що матеріально-технічна база аграрного сектора України є визначальним чинником формування кількісних та якісних показників галузі.

Ключові слова: ефективність діяльності підприємства, матеріально-технічні ресурси, виробничі фонди, матеріально-технічна база, сільське господарство.

UDC 339.188.4

V. Vyba, PhD (Technical Sciences). **P. Makhicheva**, student. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Status of the material and technical base of agricultural enterprises of Ukraine.** The article is devoted to the question of the current state of the material and technical base of Ukrainian enterprises. The research is to establish the fact that the material and technical base of the agrarian sector of Ukraine is the determining factor in the formation of quantitative and qualitative indicators of the industry.

Keywords: efficiency of the enterprise, material and technical resources, production assets, material and technical base, agriculture.

УДК 339.188.4

В.В. Биба, кандидат технических наук. **П.В. Махичева**, студентка. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Состояние материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий Украины.** Рассмотрен вопрос современного состояния материально-технической базы предприятий Украины. Установлено, что материально-техническая база аграрного сектора Украины является определяющим фактором формирования количественных и качественных показателей отрасли.

Ключевые слова: эффективность деятельности предприятия, материально-технические ресурсы, производственные фонды, материально-техническая база, сельское хозяйство.